

מכתבי תורה

מכתבי רבינו לאביו מרן הגרי"ז זצ"ל

בעניני קידושין¹

ב"ה יום ד' לסדר בהעלותך תרח"צ

כבוד אדוני אבי מורי ורבי הגאון החסיד האמיתי שר התורה מרן יצחק זאב שליט"א
הלוי סאלאווייציק

אחרי הברכה, אתנו בבית אין חדשות, כולנו ת"ל בריאים ושלמים. מאירקע שי' הלך
כבר להחדר, ולייבעלע ושמואל יעקב שי'² מטיילים בחצר ביהכ"ה ג עם האמא, אני
מצרף בזה גלוי' מר' לייב פאמעראנטשיק³, ובאין עוד אסיים מכתבי בברכת רפואה
שלמה בקרוב

ממני משולם דוד הלוי

בקידושין דף ז' תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב וכו', והנה מדברי
הרמב"ם פ"ה מהל' אישות הלכ"א מבואר דהקידושין הוא בהנאה דיש לה ממה שנותן
מתנה על פיה. אמנם מדברי הרא"ש ומדברי הרשב"א לקמן דף ח' מבואר דהקידושין
הם בעצם הכסף וזה נלמד מערב כמו גבי ערב כשזה נותן הכסף על פיו חל עליו שעבוד
לשלם כמו כן יכול לעשות קנינים ולקדש אשה בנתינת הכסף לאחר על פיה, והוי קנין
כסף גמור. ונראה דשני השיטות תלוי בפלוגתת הרמב"ם ויתר הראשונים בדין כסף דשאר

1 מכתב זה שלח רבינו לאביו בשהותו בקריניצא לצרכי רפואה, ולכן הוא מסיים בברכת רפוי"ש. רבינו
- שהיה אז בן 16, כתב לאביו הערותיו בענינים שעסק בהם. תשובת מרן זצ"ל נדפסה בסוף ספר
חידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם, עמ' פב, ד"ה מה. בסוף מכתבו הוסיף מרן הגרי"ז מילים אלה:
"ואתה בני חזק וכתוב אלי עוד חד"ת". ואכן רבינו שלח לאביו מכתב נוסף בענין זה, ותוכן טענתו
היה שלדעת הרמב"ם בענין כסף שיש בו הנאה צריך שההנאה היא בעצם הכסף ולא סגי בהנאה
צדדית. אך על מכתבו השני לא קיבל תשובה. לימים שוחח בענין זה עם הגר"ר שמואל רוזובסקי
זצ"ל, ואמר לו הגר"ש שהדבר תלוי במחלוקת ב' דעות בשו"ע הל' קידושין (מפי נכדו הרב חיים
בהגרי"ז סאלאווייציק. וראה חידושי רבי שמואל קידושין סי' ט', ושיעורי רבי שמואל קידושין דף
ד' ע"א).

2 בניו התאומים של מרן הגרי"ז זצ"ל - נפתלי צבי יהודה ושמואל יעקב - שנשארו בגיא ההריגה
ונספו עם אמם, הי"ד.

3 תלמידו של מרן, מח"ס תורת זרעים ועמק ברכה. כנראה תוכן הגלויה היה קשור להסכמת מרן על
ספרו תורת זרעים. תאריך ההסכמה שם היא י"ד סיון תרח"צ בקריניצא, ימים אחדים אחרי כתיבת
מכתב זה בט' סיון תרח"צ.

קנינים, דבכסף קידושין צריכין דוקא כסף שתוכל להנות מהם, אבל בשאר קנינים לא איכפת לו מה שאין יכול להנות מהם, אלא כיון שנותן לו כסף סגי ומשו"ה מתנה על מנת להחזיר לא מהני בקידושין כיון שאם תחזירו לא נהנית אבל בשאר קנינים מהני כיון דשמה מתנה, ותוס' ושאר הראשונים סב"ל דאין חילוק בין כסף קידושין לשאר קניני כסף, כיון דעיקר קנין כסף בקידושין ילפינן מקנין כסף דשדה והא דלא מהני מתנה על מנת להחזיר גבי קידושין הוא משום דהוי כעין חליפין ורבנן הוא דאפקעינהו לקידושין מינה, ומשו"ה שפיר כתב הרמב"ם גבי דין ערב דהקידושין הם בהנאה ולא יכול לפרש דהקידושין הם עם הכסף מפני שאין לה הנאה מעצם הכסף כיון שהוא נותן לאחר, אבל שאר הראשונים דס"ל דבכסף קידושין לא צריכין כסף שתוכל להנות מהם, א"כ שפיר יכולה להתקדש עם עצם הכסף שהוא נותן על פיה לאחר מדין ערב, והנה ברמב"ם פ"א מהל' מכירה הל"ו כתב בסתם ולא פי' דהקנין הוא בהנאה, ואולי אפשר לומר דהרי זה דבעינן כסף שתוכל להנות מהם הרי הוי דוקא בקידושין א"כ הכא שפיר נוכל לומר דהקנין הוי עם עצם הכסף. וצ"ע בזה.

(ב) ברמב"ם פ"ז מהל' אישות הלי"ח כתב ז"ל אמר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו שהן שוין חמישים דינרים והיו של משי וכיוצא בהן שהאשה מתאוה להן אם היו שוין חמישים הרי זו מקודשת עכ"ל והלח"מ שם הקשה על מה שכתב הרמב"ם דדוקא שיראי לא צריכי שומא אבל שאר דברים צריכין א"כ מה ראי' מביא מהברייתא דאינו נקנה בתורת תבואה וכלים וכן מעגל זה לפדיון בני שהרי דוקא שיראי הוא דלא צריכי שומא אבל שאר דברים צריכים. וזה באמת קשה לשיטת התוס' ג"כ דכתבו בשם ר"ת דדוקא שיראי הוא דלא צריכי שומא לפי ששומתן ידוע קצת וכו' אבל שאר דברים כגון אבנים טובות וכו' ורגילים לטעות בהרבה יותר משויים צריכי שומא א"כ מה ראי' מביא מהברייתא דאינו נקנה בתורת תבואה וכלים שמא התם מיירי בדברים שאין שומתן ידוע ורגילים לטעות בהן. ואיני יודע מה שהקשה שהרי עיקר דברי הרמב"ם ותוס' הוא מדברי הגמ' בדף ט' דקאמרה והילכתא שיראי לא צריכי שומא ולא קאמרה בסתם הילכתא כרבה ומזה הוכיחו דדוקא שיראי לא צריכי שומא אבל שאר דברים צריכים, א"כ שפיר נוכל לומר דבאמת רבה ור"י פליגי בשאר דברים ג"כ אלא דהגמ' לא פסקה הלכה כרבה אלא בשיראי אבל הוא פליג בשאר דברים ג"כ וזה דהביא ר"י ראי' לדבריו מהברייתא דצריכי שומא, ואח"כ מצאתי ברשב"א מפורש שרבה באמת פליג בשאר דברים ג"כ.

(ג) בר"ן נדרים דף ל' ד"ה ואשה נמי כתב ז"ל אלא כיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל וכו' אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי גפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו עכ"ל וקשה על הר"ן מלשון הגמ' בקידושין דף ט' דקאמרה מה יציאה בעינן דעת מקנה אף הווי' בעינן דעת מקנה הרי דהאשה חשיבי מקנה והגמ' קרי לה מקנה וצ"ע.

4 גם מכתב זה שלח רבינו לאביו מרן הגריי"ז זצ"ל בשהותו בקריניצא. המכתב המקורי נאבד בשנות
הזעם, ולפנינו שחזור של המכתב שכתב רבינו מזכרונו. תשובת מרן נדפסה בסוף ספר חידושי מרן
רייז הלוי על הרמב"ם, עמ' 164, ד"ה מה. בסוף מכתב זה הוסיף הגריי"ז: "אם יש לך מה להשיב
ע"ז כתוב ואל תבוש כי רחוק אנכי מהענין" (מפי נכדו הנ"ל).

תופסין בה היא זקוקה ליבום עכ"ל עיי"ש במ"מ שכתב דהרמב"ם לא פסק כרבא אבל לפי מש"נ שפיר נוכל לומר דהרמב"ם פוסק כרבא דערוה אינה צריכה קרא דאין עשה דל"ת שיש בה כרת אמנם כ"ז הוא דישנו איסור אבל מה שנפקע הזיקה הוא מפני דכיון דאמרין דאין הלאו נדחה ממילא דאין קידושין תופסין בה ואין בה קיחה לאישות ולא קרינן בה ולקחה וזהו דדייק הרמב"ם בלשונו כל מי שראוי ללקוחין וקידושין תופסין בה היא זקוקה ליבום אבל מה שהיא פטורה מן היבום וחליצה הוא מפני דאין עשה דל"ת שיש בה כרת.

מכתבי תורה מרבינו לתלמידים

בענין מלחמת מצוה ומלחמת רשות

חורף תשכ"ה

מכתבו עם הבשורה הנעימה והמשמחת קבלתי והנני להביע ברכת מז"ט ברכה והצלחה וברכת השי"ת לעולמים ויה"ר שיהא הקשר של שידוכין קשר עדי עד ויזכה לשבת במנוחה מתוך אושר ועושר על עמלה של תורה ולבנות בית נאמן ורם בישראל.

בסוטה דף מ"ד בד"א במלחמת הרשות וכו' כי פליגי למעוטי עכו"ם דלא לית עלייהו וכו' עיי"ש, וברמב"ם פ"ה הל' מלכים ואיזו היא מלחמת מצוה זו מלחמת ד' עממין וכו' ועמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם וכו' עיי"ש, ומדכלל גם עזרת ישראל וכו' בכלל מלחמת מצוה והיינו לכאורה למעוטי עכו"ם דלא לייתי עלייהו, [יעוין בפיה"מ ז"ל ואמנם מחלוקתם בהריגת ההורגים אותם ולהחליפם עד שלא יהרגו ישראל וכו' עיי"ש], משמע לכאורה דפוסק כר"י [ובפיה"מ כתב דאין הלכה כר"י עיי"ש]. וזה צ"ב דכל מחלוקתם הוי רק אם הוי בזה עוסק במצוה דפטור מן המצוה ולא דיש ע"ז כל דיני מלחמת מצוה לכל הדינים [יעו"ש בפירש"י ובפיה"מ], והרמב"ם הרי כללן ביחד. ואולי דזהו באמת בכלל קושיית הכ"מ שם עיי"ש, ועיי"ש בלח"מ דהרמב"ם פוסק כרבנן והך דעזרת ישראל וכו' לאו היינו למעוטי עכו"ם דלא לייתי עלייהו וחלוקין זמ"ז דזה הוי בכלל מלחמת מצוה וזה בכלל רשות יעו"ש.

ועי' במאירי דהך דעכו"ם דלא לייתו וכו' היינו קודם שבאו רק דיודעים או שחוששין שיבואו וכ"ש שבאו כבר. אלא דמדבריו משמע דבבאו כבר הוי ג"כ רק מלחמת מצוה לענין שהעוסק במצוה פטור מהמצוה ולא לענין הדין דהכל יוצאין יעו"ש. אבל ברמב"ם י"ל דס"ל דהוי אז מלחמת מצוה ממש לכל הדינים, וזהו דכתב עזרת ישראל מיד צר שבאו וכו' והיינו דמיירי בבאו כבר ופסק כת"ק ומיושבים שפיר דבריו. [ועי' בירושלמי שם דמחלקין כן להדיא בין באו כבר ללא באו ונלחמין שלא יבואו עיי"ש, אולם ברמב"ם בפיה"מ מבואר דאיירי בבאו כבר והורגין בישראל ובוזה פלוגתתם הרי דמפרש

דצריכין לטעמא דעליה הרי אפי' אמרינן עשה דל"ת שיש בו כרת לא יכול לקיים המצוה שהרי בחייבי כריתות אין קידושין תופסין ואין בהם קיחה לשם אישות והך דינא דולקחה הוה עיכוב בעצם קיום המצוה של יבום וצ"ע עכ"ד.

ונראה לומר דחלוק הא דלא תפסי קידושין בחייבי כריתות והא דלא תפסי קידושין בחייבי לאוין לר"ע, דהא דלא תפסי קידושין בחייבי כריתות הוא משום דהאיסור לאו שישנו בה הוא הגורם שלא יתפסו בה קידושין וכדילפינן לה בקידושין דף ס"ז ע"ב מקרא דלא תקח והא דצריכין לקרא דלאחר ולא לקרובים הוא דלא נימא דהך קרא דלא תקח הוה לכתחילה ע"כ צריכין לקרא דלאחר לגלות דקרא דלא תקח הוא דין דבדיעבד ג"כ לא יהי' בה ליקוחין ועי' ברא"ש שם שכתב ז"ל דכל עריות שבתורה לא תפסי בהו קידושין ילפינן בגמ' מהקישא דאחות אשה דכתב בה ואשה אל אחותה לא תקח עכ"ל והיינו דעצם הילפותא הוא מקרא דלא תקח והך קרא דלאחר הוה רק גילוי דגם בדיעבד, והא דלא תפסי קידושין בחייבי לאוין לר"ע אין זה מפני האיסור לאו אלא רק דכמו שיש לאו בהך אשה כמו כן אין תופסין בה קידושין ולא דהאיסור לאו הוא הגורם שלא יתפסו בה קידושין דהנה הא דלא תפסי קידושין בחייבי לאוין לר"ע כתבו בתוס' שם ד"ה מה"מ הוא מפני דהוי מהם ממזר והא דהוי ממזר מחייבי לאוין לר"ע הרי ילפינן בגמ' ביבמות דף מט מ"ט דר"ע וכו' וסבר לה כר"י דאמר באנוסת אביו הכתוב מדבר דהויא לה חייבי לאוין וסמך לי' לא יבא ממזר וגו' אלמא מהני הוי ממזר הרי דהילפותא היא מפני דהקרא דמקודם מיירי בחייבי לאוין ואח"כ כתיב לא יבא ממזר דרשינן דמהאשה דכתיב למעלה הוי ממזר ולא דהאיסור הוא הגורם אלא דכמו שישנו לאו על הך אשה כמו כן אין תופסין בה קידושין, ובזה שפיר ניחא קושית אא"ז זצוקלל"ה, דאם אמרינן עשה דל"ת שיש כרת הוה קרינן גם ולקחה שהרי כל הך דינא דלא תפסי בה קידושין הוא מפני האיסור לאו וכיון דהלאו נדחה ממילא דתפסי בה קידושין ושפיר קרינן בה ולקחה לו לאשה אמנם כ"ז הוא בחייבי כריתות דהאיסור לאו הוא הגורם דלא יתפסו קידושין אבל בחייבי לאוין לר"ע אין התפיסת קידושין תלוי בהלאו ואפי' הוה אמרינן עשה דל"ת לא היו קידושין תופסין בה ולא הי' יכול לקיים המצוה כיון דאין בה קיחה לאישות והך דינא דולקחה הוה עיכוב בקיום המצוה ושפיר ניחא קושית התוס' בהא דחייבי לאוין לר"ע אינם בני חליצה ויבום ולא אמרינן עשה דל"ת.

והנה שמעתי מקשים על מה שכתוב בתוס' יבמות דף ב' דגם בנדתה קני לה ומקיים המצוה דהרי בגמ' דף ח' רבא אמר ערוה לא צריכה קרא דאין עשה דל"ת שיש בה כרת והרי בנדה ג"כ יש בה כרת ונראה לתרץ דאפי' אמרינן אין עשה דל"ת שיש בה כרת אין זה רק בישנו איסור בביאתה אבל מה דנפקע הזיקה ואם עבר ובא לא קני אותה הוא מפני דאין קידושין תופסין בה ולא קרינן ולקחה לו לאשה אמנם כ"ז הוא בשאר חייבי כריתות אבל בנדה הרי קידושין תופסין בה ויכול להיות בה קיחה לשם אישות ממילא דאם עבר ובא עליה קני אותה ומקיים המצוה והנה ברמב"ם פ"ו מהל' יבום הל"ט ז"ל כיצד יבמה שהיא ערוה וכו' הרי זו פטורה מין החליצה ומן היבום ואין לו עליה זיקה כלל שנאמר ולקחה לו לאשה ויבמה מי שראוי לליקוחין וקידושין